

tal, da razvijajo svojo besno moč in da se to, kar so kdaj dobrega storili v življenju, zabrišejo in potope v prežalostnih spominih, ki jih vanje zagrne narodova sodba, kletvi enaka!

In na tem otoku zapuščenih in umirajočih kraljuje on — vitez Kaltenegger! Le enega ima proti sebi — dr. Ravniharja! Drugi se klanjajo in dvigajo, kakor ukazuje njegova roka. Ali bi bilo sicer mogoče, da se gode take stvari, kakor čitamo zgoraj v „Slovenčevem“ članku? Ali bi bilo sicer mogoče, da bi on — nemško-nacionalni plemič — nastopal kot cenzor naših najboljših pesnikov in pisateljev ter pometal z drsno roko njih proizvode iz slovenskih srednješolskih čitank — da je sedaj naša šolska mladina brez učnih knjig in da se sedaj našemu slovenskemu jeziku po šolah godi slabše nego pastorki pred najktrutejšo mačeho? Ali bi bilo sicer mogoče, da bi bila članu našega stanu, ki ima slučajno posla pri mogočnem vitez, ljubša križeva pot, nego pa stopinja pred njegovo obličje? Koliko je tistih, ki so čuli prijazno besedo od njega? Ali pa slovensko besedo? In koliko jih je, recimo učitelje, ki jim je nemški plemič ponudil stol? Ako odpravi učitelja, prihajajočega s fronte, na hodniku pred svojo pisarno kakor ušivega cigana, potem takoj vemo, kakšna je vladavina na otoku zapuščenih in umirajočih! In končno vprašamo: Ali bilo sicer mogoče, da kranjsko učiteljstvo strada, kakor ne Kalteneggerjev pes, če ga ima, ker temu učiteljstvu niti tega ne dajo, kar mu je določila država, zakaj razen enkratnega predujma izza meseca januarja (po 300 K) ni to učiteljstvo ničesar prejelo! Lahko je ponosen ta nemški plemič na svojo moč in na svojo oblast, ker nanjo pritiska pečat posebne oblike in izrednega priznanja glad kranjskega učiteljstva! Če mu je dana moč, zakaj ne stori ničesar, da bi bilo konec trpljenju nedolžnih, da bi se izpolnil sklep državnega zbora in da bi se izvršila jasno izražena volja centralne vlade? Nasproti pravicam kranjskega učiteljstva je Kalteneggerjeva moč popolnoma odpovedala, ker mož nima srca za našo bedo, ker sovraži vse, kar je slovenskega!

A deželni predsednik grof Attems stoji ob strani s prekrižanimi rokami in mirno gleda, kako se vrši to sistematično ugonabljanje slovenskih kulturnih delavcev! Njegova dolžnost bi bila, da z močno roko in brez pardona pomaga pravici do veljave, da napne vse sile in spravi deželni odbor in deželni šolski svet v druge roke, v take roke, ki niso oskrunjene od kopanja grobov po krivdi sedanjih oblastnikov po nedolžnem hirajočih in glad trpečih kranjskih učiteljev in njihovih rodov! To bi bila — kakor rečeno — njegova dolžnost. Žalostno je, da ga moramo v zadnjem trenutku na to dolžnost opominjati. In to izvršujemo v interesu pravice in človečnosti, ker si ne moremo misliti, da bi bil tudi grof Attems — brez srca!

Solze zatiranih in izkoriščanih vpijejo do visokega neba! Brezštevilno zla je že zakrivil sedanjih krvavi čas. Toda takega škandala vendar ne pomnimo, da bi ne dali učiteljstvu tega, kar je njemu in samo njemu določenega! Če bi človek smel, bi dejal, da je tako postopanje popolnoma slično pritriganju tujega imetja, kar ni združljivo niti s častjo nemškega plemiča, še manj pa z državno avtoriteto! Ali res hočejo, da ravno kranjsko učiteljstvo izgubi prav vsako vero? Ali ne veste, kaj se je še vedno zgodilo, ko je v množici umrla vsa lepota notranjega sveta in ji je ostalo le golo, izstradano, obupa polno življenje? Če ni nikjer ničesar drugega razen grobov, potem je vse eno, kako in kdaj pridemovanje!

Zato govorimo v zadnji uri! Valovje ob otoku zapuščenih in umirajočih se peni in poganja višje in višje: to je sodba, volja in moč vseh slojev naroda, ki hoče osvete vsem krivicam in ki hoče življenja na svoji zemlji! Dajte nam, kar je našega; potem pa pojdite drugam, koder demokracija ne ustvarja novega sveta! Če pa jemljete kruh našim ustam in našim dušam, se maščujejo vaši grehi, storjeni nad nami in našim narodom, nad vsakim od vas tja do tretjega in četrtega kolena!

Vojna.

ALOJZIJ GRAHER.

Dne 6. t. m. je umrl v garnizijski bolnici v Ljubljani tovariš Alojzij Graher, vojak-enoletnik in pomožni učitelj II. mestne deške ljudske šole v Ljubljani. V 29. letu njegove dobe ga je pobrala sušica, ki si jo je nakopal v vojni. — Rojen je bil l. 1889. v Borovljah — bil je torej tovariš Graher koroški Slovenec — ki je študiral učiteljske v Celovcu, dovršil pa je študije v Kopru. Pred vojno je služboval v Zvirčah, v Starem trgu, v Mirni peči na Dolenjskem in v Ljubljani. Takoj po izbruhu vojne je moral k vojakom ter se je udeleževal bojev na raznih bojiščih. Vojna usoda ga je naposled zanesla v Palestino, kjer je bil večkrat ranjen ter je še obolev na koleri. Dlje časa se je zdravil v bolnici v Jeruzalemu, odkoder so ga kot rekonvalescenta in invalida poslali v domovino, ki mu pa ni mogla dati ničesar drugega razen zadnjega počivališča pri Svetem Križu na Ljubljanskem polju! In ko je že ugašalo njegovo življenje v smrtni borbi, je idealni tovariš Graher najrajši in pogosto govoril o šoli. Gojil je pač srčno željo, da bi mogel svoje znanje in svoje srce posvetiti vzgoji in pouku mladine svojih zatiranih koroških rojakov. Smrt učitelja-junaka je zadušila tudi te plemenite želje! — Bodi mu ohranjen časten in trajen spomin!

DELO SLOVENSKEGA UČITELJSTVA ZA „RDEČI KRIŽ“ IN DRUGE VOJNOPO-MOŽNE SVRHE.

Šolska prireditel v Škedenju pri Trstu, 600 K; Anton Skala, nadučitelj v Vipavi, 20 K; dalje so darovala sledeča šolska vodstva: Primskovo, 40 K; Buševa vas, 20 K; Čemšenik, 101 K; Bukovica, 40 K; Toplice pri Zagorju, 170/20 K; Št. Rupert na Dolenjskem, 106/31 K; Leskovec pri Krškem, 93 K 50 v; Raka, 81/62 K; Polšnik, 70/55 K; Sv. Trojica pri Dobu, 69/22 K; Mirna peč 51 K 82 v; Breznica na Gorenjskem, 38/17; Sava ob juž. žel., 38 K; Dole 37/30 K; Št. Jurij pod Kumom, 32/30 K; Sv. Križ pri Kostanjevici, 23 K; Svibno, 21/40 K; Kal pri Šent Janžu, 20/40 K; Zameški pri Raki, 28/36 K; Boštanj ob Savi, 19/84 K; Šmarjeta, 18 K; Veliki Podlog, 17; Vel. Lašče, 16 K; Orehovec pri Št. Jerneju na Dolenjskem, 15/70 K; Hohenegg pri Kočevju, 13/40 K; Livold pri Kočevju, 13/22 K; Cerklje na Dolenjskem, 10/57 K; Brusnice, 10 K; Gotenica pri Kočevju, 10 K; Telče, 9/40; Čatež ob Savi, 7 K 40 v; Tržišče pri Mokronogu, 7 K; Stranje pri Kamniku, 5 K; Bučka, 6 K; Dobovec pri Trbovljah, 15 K; Žažar pri Vrhniki, 6/76 K; Novi kot, 5 K; vodstvo deške šole v Kočevju, 19/50 K; vodstvo deške šole v Kočevju, 6/90 K; c. kr. deželni šolski svet v Ljubljani, 249/68 K; nadučitelj Ambrozij Rus-

jan, Dekanij v Istri, 16 K; skupaj 2200 K 52 v.

Danes izkazanih . . . K 2.200/52
V zadnji štev. izkazanih . . . 290.423/04

Skupaj K 292.623/56

SREDNJE ŠOLE.

C. kr. višja gimnazija v Novem mestu, 31 K; c. kr. višja realna v Idriji, 115 K; kozistorialni svetnik profesor dr. Fran Perne, 10 K; c. kr. profesor in cesarski svetnik Ivan Mercina iz Gorice, sedaj v Kranju, 20 K; Josip Marinko, c. kr. prof. v p. v Preski, 10 K; skupaj 186 K.

Danes izkazanih . . . K 186/—
V prejšnjih štev. izkazanih . . . 67.837/38

Skupaj K 68.023/38

DENARNI USPEH DELA SLOVENSKEGA UČITELJSTVA V DOBI VOJNE DO DANES.

Glasom izkazov v „Učit. Tovaršu“:

Za „Rdeči križ“, i. t. d. . . K 292.623/56
III. vojno posojilo . . . 278.848/69
IV. vojno posojilo . . . 2.871.938/—
V. vojno posojilo . . . 10.498.807/—
VI. vojno posojilo . . . 515.350/—
VII. vojno posojilo . . . 816.200/—
Srednje šole . . . 68.023/38

Skupaj . K 15.341.790/63

Zborovanje Zavezine delegacije.

(Dalje.)

7. „Kozjansko učiteljsko društvo“ je naprosilo vodstvo Zaveze, da naj blagovolji doposlane mu resolucije, tičoč se državljskih pravic in osnovnega zakona z dne 21. dec. 1867. l., ki so bile pri zborovanju tega društva po tovarišu R. Knaflču predlagane in od zborovalcev tudi soglasno sprejete, v eni svojih sej prešetati in nato potrebno ukreniti. Zaveza naj bi te resolucije takoj priobčila v stanovskem glasilu. — Na pojasnilo Zavezinega blagajnika ni mogel priti predlog v obravnavo, ker to društvo že ob leta 1909 ni plačalo Zavezni članarine, je torej po Zavezinih pravilih samo molče izstopilo iz Zaveze. Ker se je stvar pozneje uredila in se je ves dolg na letninah poravnal, je odstopilo vodstvo to zadevo v končno razrešitev upravnemu odboru Zaveze.

8. „Ptujsko učiteljsko društvo“ je poslalo dne 30. avgusta l. 1913 poročilo o predavanju tovariša Alojzija Selinška z naslovom „Pomen psihologije v vzgoji“. Dopis je došel za zadnjo našo skupščino prepozno.

9. Državnemu poslancu gosp. dr. Vladimirju Ravniharju se je odposlala po vodstvu Zaveze pismena zahvala za njegov izborni govor, ki ga je imel v državni zbornici na Dunaju dne 26. nov. l. 1913 glede vprašanja učiteljskih plač, posebno pa še ker je z nepobitnimi dokazi osvetlil neznosni položaj kranjskega naprednega učiteljstva in pokazal državnim poslancem obupne kranjske učiteljske razmere v pravi luči. Zaeno se ga je naprosilo še nadaljne podpore.

10. Inserati v „Učitelskem Tovaršu“ so se poverili s 1. januarjem l. 1914 tovarišu Franu Maroltu, ker ima kot upravnik tem lažji pregled lista.

11. V socialistični reviji „Naši Zapiski“ je izšel članek, v katerem je neki naš tovariš s Primorskega krivično in žaljivo napadel vodstvo, upravni odbor Zaveze in narodno napredno stranko na Goriškem. Voditelji nove narodne stranke na Goriškem so bili pri volji izdatno pomagati goriškemu

učiteljstvu, a če so postali spričo hudega in neutemeljenega napada občutljivi in so pretili z represalijami, se temu ne smemo čuditi. Kar se pa tiče napada na našo organizacijo, je sklenil upravni odbor soglasno naslednje tri resolucije: a) „Sežansko učiteljsko društvo“ ukreni vse potrebno, da se ne bo naša s trudom in žrtvami zgrajena stanovska organizacija neosnovano napadala od organiziranih članov ter da se s tem ne bo od nas samih dajalo orožja v roke principialnim sovražnikom naprednega slovenskega učiteljstva. S tem se krši stanovska disciplina! b) Stanovske zadeve naj se v dostojni in stvarni obliki rešujejo v stanovskih organizacijah in stanovskih glasilih, kje se nikomur ne krati svoboda besede in peresa. To zahteva stanovska disciplina! c) Dolžnost vsakega organiziranega posameznika in vsake organizane enote je, da gradi in izpopolnjuje, ne pa razdira, smeši in pavšalno natolčuje. Treba nam je pozitivnega dela, ni nam pa treba gole negacije!

12. Prošnji društva „Branibor“, da naj se listu „Braniku“, ki ga izuaja to društvo, pošiljajo Zavezini listi v zameno, se je ugodilo. (Dalje prihodnjič.)

† Emil Pakiž.

List za listom vene, odpada in se vrača k materi zemlji. Mrzla sapa veje izza daljnih, neznanih gor, mrzla kot smrtni dihi in podira naše strnjene vrste. Vmes doni pesem: Danes meni, jutri tebi! Zvonovi ni več, a zato pesem ne utihne, naše vrste se ne nehajo prazniti. Kakor lahko krile ptice z gorkega juga nam dohajajo tožna poročila: Dragi prijatelj je ostavil nas in našo dolino solz, dolino krušnih in drugih kar! Smrt pobira ne le na vojni, tudi doma.

Z okorelo roko pišem te vrstice, s krvavečim srcem. Roko sem pohabil na lovu za VII. vojnim posojilom in morda še za drugačnimi postranskimi dohodki, ki jih je poznal že pok. prof. Levce kot učiteljstvu kvarne in razvoju šolstva škodljive, a danes so vendar za kranjsko učiteljstvo — brez vsakršnih doklad — silno imenitne, da, celo merodajne za našo eksistenco! Srce mi je zakrvavelo, ko sem čital nekje v primorskih listih žalostno vest, da je umrl dne 21. januarja t. l. pri Sv. Križu poleg Trsta voditelj tamošnje šestrazredne ljudske šole, tovariš Emil Pakiž, krog očij prijateljev dobro znana osebnost, a tudi tržaškimi tovarišem znan prijatelj, ki je vedno delal na tistem plodoviti za svoj rod, pa vendar ni nikoli silil v osredje. Tiha, skromna duša, a vrl naš sobojevnik, vedno naprednega mišljenja, vedno v prvih vrstah, vedno odprtih rok.

Skupaj sva obiskovala učit. pripravnico v Kobaridu l. 1880-81., ko ji je bil voditelj čestitljivi Fr. Dominko in učitelj poleg njega šegavi Viktor Uršič, a katehet S. Gregorčič ml. Preživela sva krasne urice med zavedenimi, prijaznimi tržani Kobaridčan. Kakor pokojnik sem zabelježil tudi jaz tistih 10 mesecev v zlato dobo mladosti. Nepozabni izprehodi k bistri Soči in po krasni okolici so nas bili vedno polni. Krn in Matajur, Robič in Čedad, Libušnje in Drežnico — vse smo obredli, a v šoli ničesar zamudili. E. Pakiž je bil marljiv kot čebela, vreden do skrajnosti, vedno s knjigo v roki. Prehitro je minulo leto, kratka doba naših sanj in nad, zlatih gradov in najčistejše idealnosti.

Jesenj pot, ko je v Istri zorelo grozdje, sva se dobila v sivem Koprju, mrkem in neprijetnem gnezdu do vsega, kar ni lahko in irendentarsko. Emil je znal že z doma (iz Trsta in Bazovice) več ali

sno telniko in izredno bravuro prednašal Ličar Vitezlava Novaka „Sonato eroica“. Prejel je velik lavorov venec s slovensko trobojnic. Pozneje je Ličar koncertiral tudi v Celju in Litiji, obakrat z velikim uspehom.

Poleg koncertov demačih umetnikov smo imeli v sezoni tri gostovanja „Češkega kvarteta“ iz Prage. Slovenci nismo vedeli, kaj izgubimo takrat, ko je razpadla Slovenska Filharmonija. V njej smo imeli orkester, stoječ na visoki stopnji umetniške popolnosti, imeli smo idealnega Talicha in pustili smo iti njega, pustili razpasti orkester. Morda se nikdar več ne posreči sezidati kaj podobno dobrega. Če hoče Glasbena Matica izvajati večja dela, potrebuje orkester. Kje ga v sedanjih časih dobiti? Koliko neprilik je bilo zaradi orkestra ob izvajanju Sattnerjeve „Soči“! In ne vem, iz kakšnega vzroka niso nikdar delali na sestavo vsaj komornega kvarteta, če celega orkestra ne premoremo! Vsega tega se spominjam, kadar zagledam po ljubljanskih vogalih plakate „Koncert Češkega kvarteta iz Prage“. Četrto stoletja nastopajo štirje prvovrstni češki umetniki in žanjejo slavo, priznanje doma in tujine. Prve gosli

igra Karel Hoffmann, druge gosli Josip Suk, za Vitezslavom Novakom sedanjí najboljši češki skladatelj, violo Jurij Herold in cello Ladislav Zelenka. Vsi štirje so prvovrstni mojstri, obvladajo svoje instrumente skoro nedosežno. Le visoka muzikalna naobraz, posameznih omogoča virtuožno skupno igranje, ki poslušalca morda očarati. To je prekrasna harmonična celota. Iz nje žare posamezne ritmične in dinamične finese izvajanih skladb. Ni čuda, če taki umetniki navdušijo celo občinstvo, ki se mu pred vojno o komorni glasbi še sanjalo ni. Decembra meseca smo se Češkemu kvartetu prvič divili in ko nas je posetil dne 11. in 12. t. m., je doživel obakrat razprodano dvorano. Na prvem večeru smo poslušali Čajkovskega kvartet v D-duru, čigar Andante cantabile z nebeško lepim gosli I solom sul G in virtuoznimi pizzicati cello je splošno najbolj ugajal. Pravtako sta Beethovnov kvartet v C-duru op. 34. in Dvořakov kvartet v D-molu op. 34. zaslužila mnogo priznanja. Na drugem večeru je odnesel rekord Smetanov najboljši kvartet „Iz mojega življenja“. Češki kvartet je to genijevo življensko glasbeno izpoved podal le z njemu lastno bravuro. Saj odlikuje delo

globoko muzikalno občutje in krasna instrumentalna bogatost, ki jo dobiš pozneje tolikrat pri Dvořakovih skladbah. Prelestna slovenska glasba, ki Te očara in objame kot žarki pomladnega solca. Tudi Sukova meditacija o staročeškem koralu „Sv. Valclav“, odlična skladba modernejšje fakture, in Borodinov „Notturmo“, delo pristno ruskega kolorita, sta našli pot v srca poslušalcev. Občinstvo je ostalo do konca koncertov navdušeno in bi bilo poslušalo izvajanje Češkega kvarteta tudi do polnoči. Naj nas Češki kvartet zopet kmalu obišče, je želja vsega ljubljanskega glasbojubivega občinstva!

Danes nastopi v dež. gledišču ruska virtuoziinja na gosli Tomšinska, v nedeljo zvečer pride koncertirat z Dunaja klavirski virtuozi Anton Trost. O teh koncertih Ti poročam v prihodnjem pismu.

Bodi zdrav in piši! — Na zdar! — Tvoj Z.

Srbska kuhinja.

Dolgi devetnajst mesecev sem vih-tel zmagovito kuhalnico zoper glad in druge take neprilike »notranje človeške

politike«. Poznam vse dobre in slabe strani kuhinje. Preživel sem vse dobre in tudi jako slabe čase. Marsikaj so me naučile razmere, in zato sem si upal časih napisati tudi kak članček, ki je prišel mogoče prav našim slovenskim gospodinjam. Teorija je v kuhinji danes jako potrebna, ker živimo v dobi kart in natančno odmerjenih porcij. Vse zabavljanje in tarnanje ne pomaga nič, razmere hodijo svojo pot tja v nejasno bodočnost.

Kot star kuhinjski maček sem tudi potem vseporokod utaknil svoj radovedni nos in se nisem časih zmenil za vse jezno ropotanje in strupene poglede ogorčenih kuharic, ki so se zgrajale nad mojo navzočnostjo v kuhinji.

Stajerske kuharice so se pa hotele zavarovati pred nepoklicanimi gosti. Če pa je kdo le tiščal v kraljestvo kuhinjskih duhov, je moral plačati kazen, zakaj nad kuhinjskimi vrati je bila zapisana stroga postava: Wer in d' Küche kommt hinein, zahlt zur Strafe ein Liter Wein.

Danes pa nameravam seznaniti cenjene tovarišice in tovariše s srbsko kuhinjo. Ne mislim delati kakih posebnih skomin, zakaj tudi na Balkanu ni več tistih dobrih starih časov, kakor smo jih

manj italijanski, zato je lažje izhajal z meščani nego mi Kranjci, ki nam je nevljudnost laških someščanov pristudila tudi njih jezik, da se ga nismo marali lotiti. Tudi tukaj naju je vabila slikovita, poleti bujno košata priroda v svoje okrilje. Občudovala sva mogočno morje ter se ob tihih pomladanskih nočeh naslajala ob njegovi poeziji. Čitala, joč, čitala sva mnogo in marsikaj. Emil je bival nekaj let prej v Gradcu, kjer se je privadil tamošnjemu nemškemu narečju. Zahtevali smo torej od njega popolno znanje nemškega jezika in tolmaško nezmotljivost ob nemški knjigi. Junaško se je branil in trdil, da mu prav nič ne pomaga graška nemščina, kakor ne tržaška italijanščina. Učiti se ni nehal nikoli. Marljivost mu je pridobila naklonjenost profesorjev Slovencev, pozneje tudi ostalih.

Ob juljski vročini, ko so komarji ob morju najbolj nadležni, je zasvetil slednjič veseli dan, da smo otreli prah s podplatov ob slovesu iz negostoljubnega mesta z zrelostnimi izpričevanji v žepih in premnogimi nadami v mladih srcih. Značilno pri Emilu je zlasti to, da ni nikoli tožil o varljivih nadah, nikoli o resignaciji in duševni depresiji. Poznal je malo potrebe in po njih uredil svoje življenje, dočim marsikdo počne obratno: ko je že zašel med neštevilno neutešne potrebe, spozna, da je prepozno: ne more naprej, ne nazaj.

Ko je služboval Storjeh pri v Sežani in jaz na Razdrtem, sva bila malone sosedu in zato večkrat skupaj, a vse premalo, zakaj vselej sva se zatelela in nisva mogla narazen. Tudi po drugem izpitu se ni nehal učiti. Napravil je dopolnilno preizkušnjo iz nemščine, pozneje za hrvaški in italijanski učni jezik. Ko me je zadnjič posetil, je začel govoriti francoski in razodel namero, v kratkem napravi izpit tudi iz francoščine. Čudeč sem se mu nasmešnil ob vprašanju, kam hoče tako mobiliziran. Odvrnil mi je, da ga to veseli.

V Novem mestu sva praznovala 1910. petindvajsetletnico mature — sama, zato patem presrečnejše. Imel je še s seboj ženko, ki mu je kmalu potem umrla. Tedaj je poiskal razvedrila na potovanju: obiskal je Pariz in južno Francijo. Že prej je nekaj let bival med počitnicami v Pragi, večkrat na Dunaju in v Budimpešti. V poslednjem mestu mu ni ugajalo.

In 1. 1916. sva se videla zadnjič. Solze mi slijo v oči, okorela roka se mi trese in noče naprej, kakor oni večer, ko sem jo pobiral z zledenele ceste na lovu za postranskimi dokladami. V duhu si ponavljam, prijatelj, Tvoje besede v listu, kjer si se izgovarjal zaradi nadlegel, zaradi postrežbe, naznanjajoč mi svoj pohod. Vsega tega ni bilo treba, saj nisva pogrešala ničesar in bi tudi sploh ne mogla česa pogrešati, ker sva preživela tiste dni popolnoma zastopljena v nekdanje življenje, v minulo mladost, uspehe in neuspehe kot stara prijateljca, ki se jima zлага vse, prav vse v življenju; ugladijo se celo nasprotstva sama ob sebi. Srčno ga je veselilo, da sva mogla skupno kot nekdanje čase v drugih jezikih izpopolnjevati drug drugega tudi v njegovi najnovejši nameri — v francoščini.

Ločila sva se prijateljski brez vzdihov in potrnosti z veselo nado na skorajšnje snidenje, ki sva ga na premostila na drugi boljši svet. Jeseni lani mi je zopet pisal (zadnje vrstice): „Mogoče, da se tudi letos vidiva v kratkem.“ Tedaj je bil v Trstu, ker Sv. Križ ni bil več varen letalskih pohodov. Pregelala jih je šele naša ofenziva koncem oktobra. Lah se je umaknil, in E. Pakiž se je vrnil k svojem poslu pri Sv. Križu, kjer ga je dohitela nagla smrt, kakor pret leti brata Antona v Lokvi.

bili tudi mi vajeni. Balkan je v ognju že od 1. 1912.

V narodopisnem oziru je kuhinja tudi jako zanimiva, ker karakterizuje narod v marsičem. Kuhinja je v neposrednem stiku s človekom in zato je tudi tako interesantna. Kuhinja je takorekoč ogledalo hiše.

V srbsko hišo stopiš čez prag in nahajaš se v veži. Vrata na desno ali levo te vedijo v spalnico ali takozvano gostinjsko sobo (našo »hišo«). Spalnice pa so navadno obrnjene proti vzhodu.

Naravnost pa te vodijo vrata v kuhinjo. Ta je prostorna. Ob daljši steni je na sredi ca 1 m² veliko ognjišče, ki je le za malo ped visoko. Nad njim visi veriga s kotlom, tako kakor je bilo časih pri nas. Poleg ognjišča sloni na zidu takozvani »vatrač« (lopata za žerjavico). Na ognjišču samem pa je železno stojalo, ki nanj naslanjajo debela polena. Na stolici so posode za vodo. Ob drugi steni pa sloni »sofra«, t. j. okrogla, za komolec visoka miza. Po tleh je pa nastavljenih več nizkih stolic, na katere poseda družina okolo »sofre«.

Par lončenih loncev in kozic in solnica popolnjujejo kuhinjsko opremo. Njihče

Sree mi vnovič krvavi, ko pišem te vrstice: Tebi pol — sebi pol nekrologa. Saj si bil polovica mojega srca. Solza zaliva vid vsem, ki so Te poznali. Saj so Te ljubili vsi. Velika vrzel je zazijala za Teboj v službi, nepremostna vrzel v srcih Tvojih učencev, kjer si izklesal najlepši spomenik resničnega znanja in globoke hvaležnosti. Vrzel v mojem srcu zravna samo večnost. A na Tvoj spomenik smo ponosni vsi, dragi Emil. Na ta spomenik Te spomnim, ko Te vnovič objame moj duh ob veselem snidenju na pragu v večnost. Teško se vzdržujem solza, težko zakrivam vzdih, a poln hrepenjenja, polne neomajne nade Ti kličem danes jaz, moj predragi: Na snidenje — nad zvezdami! Ivo Trošt.

Iz naše organizacije. Skupne zadeve.

Iz Zaveze avstrijskega jugoslovanskega učiteljskega.

Ponovno opozarjamo svoje člane, deželne zveze, oziroma okrajna učiteljska društva, naj nemudoma sestavijo imenik svojih članov in nam ga pošljejo. Dokler nimamo natančno sestavljenih imenikov, ne moreta upravništvi »Učiteljskega Tovarisa« in »Popotnika« urediti dostavljanja listov. Dosedaj so poslala imenike sledeča društva: 1. Učiteljsko društvo za sežansko okraj — 31 članov; 2. Gornjegrajsko učiteljsko društvo — 25 članov; 3. Savinjsko učiteljsko društvo — 30 članov; 4. Mariborsko učiteljsko društvo — 51 članov; 5. Slovenjebistiško učiteljsko društvo — 23 članov; 6. Ptujsko učiteljsko društvo — 42 članov; 7. Postojnsko učiteljsko društvo — 38 članov; 8. Slovensko učiteljsko društvo za kočevski okraj — 35 članov; 9. Učiteljsko društvo Ljubljanske okolice — 11 članov. — Dasi je od 33 okrajnih društev poslalo doslej imenike le imenovanih 9, vendar moremo konstatirati veselo dejstvo, da sta od tu objavljenih 286 članov dobila »Učiteljski Tovarisa« in »Popotnik« po 100 novih odjemalcev! Ta prelep uspeh nas navdaja z opravičeno nado, da bomo na končni rezultat lahko ponosni. Že današnji izkaz nam priča, kako prav je storila delegacija, da je sprejela Poslovni red in v njem novo določbo o članarini, pobiranje članarine. Prosimo, naj store nemudoma svojo dolžnost tudi druga društva! Naj vnmajajo, navdušujejo, pridobivajo! Tovariše blaginjke opominjamo, da uredi, kakor se jim vidi najprimernejše. Gledati morajo, da ne nastanejo preveliki zaostanki, ker večje vsote vsakdo težje plačuje. Ako bo red pri društvih, bo red tudi v celoti! Deželne zveze in gošči učiteljska društva, ki še nimajo svoje deželne zveze, naj izvolijo svoje zastopnike v upravnem odboru Zaveze. 28. marca t. l. na Veliki četrti, s klicavama upravnimi odbori Zaveze na sejo, da se konstituira. Pred sejo upravnega odbora Zaveze bodo imeli svoje seje vsi 4 odseki, da se tudi ti konstituira v sestavi načrt, svojem delovanju v bližnji bodočnosti. O Zavezinih listih sporočamo to-le: 3. in 4. štev. »Popotnika« letnik 1917 izide prihodnji teden; 5. in 6. štev. »Popotnika« (letnik 1917) meseca marca, 1. štev. »Popotnika« (letnik 1918) pa meseca aprila. Potem bo »Popotnik« redno izhajal. — 1. in 2. štev. »Zvončka« (letnik 1918) izide prihodnji teden, naslednje številke izidejo potem redno vsak mesec. Red se polagoma vrača in se vrne popolnoma, ko bodo premagane vse težave glede pomanjkanja tiskarskega osobja in materiala. Ko doženemo to, začnemo zopet s tedensko izdajo »Učiteljskega Tovarisa«. Vse v Zavezi vola-

njeno učiteljsko nujno prosimo krepke materialne in moralne pomoči, da moremo z započetim delom pogumno in uspešno nadaljevati! Vodstvo Zaveze.

Društvo za zgradbo Učiteljskega konvikta v Ljubljani ima svoj redni občni zbor v četrti, dne 28. marca t. l., ob pol 10. dopoldne v Učiteljski tiskarni. Na dnevnem redu so poročila funkcionarjev, volitve in predlogi. — K mnogobrojni udeležbi vabi vse člane — odbor.

Kranjsko.

Deželno slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani ima svoj redni občni zbor v četrti, dne 28. marca t. l., ob 10. dopoldne v Učiteljski tiskarni po običajnem dnevnem redu. Vrhutega je na razgovoru materialni položaj kranjskega učiteljskega (poročila tov. L. Jelenc) in volitev dveh zastopnikov v upravnem odboru Zaveze. K slučajnostim je prijavljenih že več predlogov. Vabimo vse člane, naj se tudi oglašajo s predlogi, ki merijo na izboljšanje našega splošnega položaja. — Polnoštevilne udeležbe pričakuje odbor.

Ljubljansko učiteljsko društvo opozarja svoje člane in članice, naj redno plačujejo od Zavezine delegacije novo določeno članarino. To članarino naj plačuje vsak, kakor mu bolje kaže: ali mesečno (po 2 K), ali vsak drugi mesec (po 4 K), ali četrtletno (po 6 K), ali polletno (po 12 K); kdor pa hoče, plača lahko tudi vseletno članarino ob enem (24 K). Svoj prispevek naj vsakdo izroči vskakega prvega v mesecu slugi na svoji šoli, ko mu prinese mesečno plačo. Tako nabrano članarino izroči sluga društvu nemu predsedniku tov. Jakobu Dimniku, ki potem zadevo uredi z društvenim blaginikom tov. Dermeljem. — Izpolnjujmo vsi brezpogojno to prvo svojo organizacijsko dolžnost, da moremo čimprej urediti redno in brezplačno dostavljanje Zavezinih listov »Učiteljskega Tovarisa« in »Popotnika« in da more priti naša centralna organizacija do rednega in nemotenega delovanja.

Društvo »Narodna šola« ima svoje redno letno zborovanje dne 28. marca t. l. ob 9. uri dopoldne v Učiteljski tiskarni v Ljubljani po dnevnem redu, kakor ga določajo pravila.

Vdovsko učiteljsko društvo zboruje v Učiteljski tiskarni v Ljubljani v četrti, dne 28. marca t. l., po navadnem dnevnem redu. Začetek obnega zbora ob 11. uri dopoldne. K mnogobrojni udeležbi vabi vse člane — odbor.

Štajersko.

Zveza slovenskih učiteljev in učiteljic na Štajerskem. Na naše zahteve glede draginskih doklad smo dobili od vodstva Lehrerbunda sledečo izjavo:

»Na tamkajšnji dopis od 16. pr. m., št. 257, vljudo poročamo, da vodstvu Lehrerbunda ni bilo mogoče za draginsko doklado za leto 1918 doseči novega razdelilnega ključa, ker je nadaljno izplačevanje bilo označeno kot začasno iz leta 1917 ter je bilo pričakovati novih uredb, kakor hitro vlada dovoli deželam primerne prispevke. — Kar se tiče odprave III. plač razreda, vodstvu Lehrerbunda od sedaj ni bilo mogoče kaj doseči. O vzrokih se je ponovno razpravljalo v »Päd. Zeitschrift« in jih je vodstvo Lehrerbunda upoštevalo. To je vendar mnenja, da je sedaj ugoden čas obrniti se s posebnimi zahtevami do deželnega odbora ter je storilo v tem oziru sklepe in bo stvar pri merodajnih činiteljih odločno zagovarjalo. — Prosim, da vzamete to v znanje ter obvestite tudi člane cenjene Zveze.«

Kakor smo v okrožnicah na okr. učit. društva omenili, se je Zveza zavzela tudi

za omožene učiteljice, in tako upamo, da bo naše gnotno stanje vendar enkrat vsestransko ugodno rešeno.

V 15. okrožnici smo prosili okrajna društva, naj najmanj do 15. marca naznanijo Zvezinemu tajniku Tomažiču število članov in imena delegatov za velikonočno delegacijsko zborovanje. Opozarjamo, da gre društvom na vsakih 25 članov po 1 odposlanec. Predloge in nasvete pošljite tudi do tega roka Zvezinemu predsedniku Rajšpu v Ormož.

Skrbite, da bo zborovanje polnoštevilno obiskano, ter določite za delegate agilne, za stan in napredek šolstva vnete tovarišice in tovariše!

Zborovanje se vrši najbrž v Celju; natančneje se poročamo. Ne pozabite na naš Vojni pomožni sklad ter poberite prispevke 1. marca za 1. četrtletje po znanem ključu, jih pošljite potem okr. društev Zvezinemu blaginiku tov. Gnusu na Dol, a izkaze objavite v »Učit. Tovarisu«. — Za vodstvo: Jos. Rajšp, tačasni preds. Iv. Tomažič, tačasni tajnik.

Učiteljsko društvo za ljutomerski okraj je zborovalo dne 20. decembra 1917 pri Sv. Križu. Obisk je bil z ozirom na sedanje razmere prav dovoljen. Predsednik tov. Tomažič pozdravi navzoče in se spominja umrlega tov. Laha, nadučitelja pri Svetem Duhu, ki smo ga pred kratkim časom spremlili k zadnjemu počitku, in pa tov. Jož. Kosija, ki ga nam je sovražna krogla iztrgala iz naših vrst. Čast njunemu spominu! Ob tej priliki izraža sožalje gosp. Kosijevi. Posebe še pozdravi praproščaka tov. Čilenška, tajnika našega društva, ki je na vojaškem dopustu in se je tudi udeležil našega zborovanja.

Z ozirom na Zvezin dopis se učiteljsko pozivlja, naj po prejemu draginskih doklad po znanem ključu prispeva za vojnopomožni sklad. O dopisu učiteljskega društva za okraj Frohnlaiten, da naj bi imenovala vsa učit. društva tov. Herza in Otterja častnim članom, se ni sklepalo.

Na to se preide h glavnim točkam dnevnega reda. Tov. Baukart poroča o »Načrtu preustrojitve šolstva«. Poročevalec je mnenja, da moramo računati z marsičem nedosegljivim. Predvsem naj se skrečijo nadzorovalni okraj. Nadzorniki so zaradi preoblega dela bolj uradniki nego nadzorniki. Tov. Tomažič, Maurič in Cvetko, ki so se udeležili debate, se strinjajo v tem, da se pri sedanjih razmerah glede preuredbe šolstva ne more spuščati v podrobnosti, ker bi bilo delo prezgodnje.

Pri razgovoru o Zvezinem »Poslovnem redu« se izvrši več sklepov, ki jih naj delegati zastopajo na delegacijskem zborovanju. Ganglova predloga glede strokovnega tajništva in preuredbe »Učit. Tov.« v dnevnik se ne sprejmeta. Sprejme se pa predlog tov. Gangla, naj Zaveza izposluje pri Jugoslovanskem klubu, da se ustanovi »Narodni svet«.

Delegatom se določi tov. predsednik in tovarišica Haynejeva. Kraj in čas prihodnjega zborovanja se ni natančno določil.

Šmarsko-rogaško učiteljsko društvo zboruje v nedeljo, dne 3. sušca t. l. ob pol 10. uri dopoldne v deški šoli v Šmarju po sledečnem vzporedju: 1. Poročilo odbora; 2. o zborovanju »Zaveze« (poročila tovariš Hinko Šumer); 3. volitev novega odbora in delegatov za »Zvezo«; 4. slučajnosti. — K obilni udeležbi vabi za odbor T. Kurbus, t. č. predsednik.

Učiteljsko društvo za ptujski okraj je zborovalo 7. februarja v Ptuj. Tovariš Gorup kot društveni predsednik pozdravlja navzoče, med temi novo članico tov. Rupnikovo od Sv. Vida. Zborovanja se je udeležilo 12 tovarišic in 12 tovarišev. Udeleženci so pri vseh zborovanjih isti. Sra-

ne bi mislil, da je mogoče s tako primitivnimi stvarmi pripraviti toliko dobrot!

Šrambe v našem pomenu nimajo Srbi. Mleko in mlečni izdelki, t. j. sir in kajmak, shranjujejo v posebnih zgradbi, ki jo nazivljajo »mlekar«. Žito spravljajo v ambaru, kiseline in drugo v podrumu. V vsaki avliji (dvorišču) najdeš tudi poljske furune (peč), kjer pečejo kruh. Podrobno si posameznih zgrad objavljamo v posebnem članku »Srbska hiša«.

Glede na izbor jedil jih ločimo v mlečne, mesne in močnate.

Najubožnejša hiša postreže vedno s sirom, kajmakom in hlebom — razume se, da tudi luka ne manjka. Sir delajo iz zavretega mleka s pomočjo govejega »sirišta« (siričnik). Mleku dodajo vodo, oziroma sirotko, v kateri se je namakal želedec. Zavreto mleko posnemajo. Smetano posole in jo vlagajo v »čabrice«, kjer dozori. Ta jed se imenuje »kajmak« in je jako fina. Rabi se tudi lahko namesto zabele. Mlečne izdelke spravljajo v lesenih posodah, ki jih imenujemo »čabrice« ali »karlice«. Z izdelovanjem lesene posode se pečajo v Srbiji cigani.

Prikuh v našm smislu ne poznajo dosti tam doli. Krompir je redka stvar. Ze-

leni fižol se uživa, a je z mesom, kakor sploh vsaka »prikuha«. Srbski zelenjadni trg ima povsem drugo lice kot naš. Naših branjcev ni tam, kmetje in vrtnarji prodajajo sami svoje pridelke. Najbolj živahno je na trgu poleti in še bolj jeseni. Spomladi vidiš le zeleni luk, poletje pa prinese na trg sadje, zeleni fižol, kumare in paradižnike. Kasneje pride še paprika, sladka in ljuta, in takrat vse rumeni in rdeči na trgu. Polni vozovi čebule in melon prihajajo v mesto, in ljudje kupujejo in prodajajo. Jako živahno je takrat, a vse se vrši brez vpilja in hrupa. Nekateri posestniki se bavijo precej z vrtnarstvom, ki jim prinaša lepe dobičke. Ravnotako se ukvarjajo nekateri s pridelovanjem melon, ki jih prebivalci jako čislajo. V tisti neznojni vročini, ki pripeka poleti po tamokšnjih ravninah, je to dobra in osvežujoča jed. Ker pa imajo melone toliko oboževalcev, postavi posestnik v času, ko zore na polju, kolibo in čuva dobri sad pred sladkosnedneži. Buče pečejo v peči ali jih rabijo kot nadev za potice iz vlečenega testa. S to vrsto balkanske delikatese nisem bil nikoli »intimen«. Pač pa je »džuveč« prav dobra jed. Narejajo jo iz ovčjega mesa, riža, krompirja, zelene paprike, melancan (modrih paradižnikov) in rdečih

paradižnikov. Mesne jedi so doma na Balkanu različne. Največ se je napeklo prašičkov in jančev, zametovali pa niso niti obilne perutnine. Razvajeni srbski žleodček je pa izumil tudi »meze«, kar bi značilo za naše razmere prigrizek in to bilo kadarkoli.

Tako-le dopoldne vidiš razne ljudi, ki smukajo po »čevabčijskih radnjah« (kuhinjah) in si dajo postreči s »čevabčiči« ali »ražnjčiči«. Prvo so mesnim žilničnikom podobni meseni svaljki, ki so iz mešanega mesa ali tudi samo goveji, slani in poprani in hitro na »roštilu« pečeni. Drugo so pa majhni kosci svinjskega mesa, nataknjeni na bakreno žico in brzo na žari pečeni. Ne rabijo ne masti ne kozje, hitro in dobro se taka reč pripravi. »Čevabčije« so podjetja, kjer samo jedi prodajajo. Na oknu je »ognjišče«, ki obstoja v precej veliki kositrni škatli, ki je v njej žerjavica. Čez to pa leži mreža, na kateri se peče. V ponvah ali kozicah ne pečejo mesa, ampak le na ražnju ali mreži. V klanju in čiščenju živine so pravi mojstri. Pred kratkim je še koštrun buhal in skakal okolo, čez malo časa pa se že vrtil na ražnju. Poglejmo zopet od mesnih dobrot v kuhinjo! Gospodinja čepi pri ognjišču in razgrinja kup pepela. Na sredi je razgrebla

močno je za tako velik okraj, da je udeležba pri zborovanjih vedno tako neznatna. Ali je res učiteljstvo ptujskega okraja najbolj zaspano, najbolj nezavedno? Od periferije okraja opazujemo skoraj redno tovarišice in tovariše pri zborovanjih, ki prihajajo k njim navadno peš, ker nimajo na razpolago železnice, voznička pa je težko dobiti in še težje — plačati. Nasprotno pa ostajajo mnoge in mnogi iz najbližje ptujske okolice redno doma. — Na zborovanju smo razpravljali o društvenih notranjih zadevah in o raznih dopisih. Na odgovor Zveznega predsednika glede nabavnega prispevka z učiteljskega gledališča se je konstatiralo, da so bile v ptujskem okraju popolnoma prezre. Niti kot učiteljice in niti kot članice učiteljskih druženj niso dobile nikakega prispevka. Ako se je to zgodilo v drugih okrajih, zakaj v ptujskem ne? — Za delegata Zveznega zborovanja v Celju sta bila soglasno izvoljena tov. Kauklerjeva in tov. Gorup. — Sklenilo se je, da se vrši zborovanje od sedaj naprej vsak drugi mesec. Prihodnje zborovanje bo 18. aprila v Narodnem domu v Ptuj. Vršile se bodo po dolgem času zopet volitve odbora. Pokažimo, da se zavedamo svojih stanovskih dolžnosti ter se udeležimo vsi prihodnjega zborovanja!

Kranjske vesti.

—r— Kdo drži s Kaltenebergerjem? Dr. Lampe se je izjavil ob priliki: „E. Kaltenegger nam pa le pomaga preganjati, liberalne učitelje.“ — Ta srčni vzdih slovenskega prvaka „Resničarja“ nam dokazuje njegovo zavezništvo z nemško-nacionalnim dvornim svetnikom. Nemara bi se monsignor Lampe zvezal še s hudičem, le da bi mogel še bolj tlačiti kranjsko učiteljstvo. Res, Kaltenegger in Lampe — pa nobile fratrum!

—r— 1.017.000 K, ki jih jedala država za kranjsko učiteljstvo, je v Ljubljani že četrti teden! To vemo iz povsem zanesljivega vira. Vemo pa tudi, da zadržuje sedaj izplačilo tega učiteljskega denarja dvorni svetnik Kaltenegger. Toda ni dovolj, da vemo to le mi; poskrbljeno je, da zvedo tudi na Dunaju, kakega prijatelja ima kranjsko učiteljstvo v nemško-nacionalnem dvornem svetniku, ki ima vso oblast deželne šolskega sveta v svojih rokah. Na Dunaju se bo odgovarjal, s kako pravico zadržuje tuji denar, medtem ko morajo stradati tisti, ki jim je ta denar namenjen!

—r— Kaj nameravajo z nami? Tako se izprašuje žena tovariša nadučitelja z Dolenskega in piše dalje: „Draginske doklade so nam ustavili; denarja, ki nam ga je odkazala država, nam ne izplačajo, tako da je naš položaj naravnost brezupen. Občudujem svojega moža, kako mirno in moško prenaša strašno breme skrbi in pomanjkanja. A na njegovem obrazu vidim, kako ga razjeda črv. Od dne do dne hira bolj, in bojim se, da mi ne omaga. „Glej, žena, da ne bodo otroci lačni!“ tako me vedno opozarja. „Fant v Ljubljani mora dobiti svoj delež, čeprav midva stradava.“ In res pošiljava sinovi gospodinji v Ljubljano vsak mesec, kolikor zahteva. Možu, meni in trem otrokom, ki jih imam še doma, ostaja od plače po 50 K mesečno! Sedaj pa naj pove kdorkoli od naših kruhodajalcev v Ljubljani, kako naj pet oseb živi s 50 K, kako se naj oblačimo in obnavamo? Treba bi čudeža na gori, da bi se kosček kruha razmnožil za toliko lačnih ust, še bolj bi pa treba čudeža, da bi se kamenita srca omehčala in zopet človeška postala! Edina uteha v teh strašnih časih umiranja in stradanja nam je čitanje Vašega lista, ki govori brezobzirno nasproti vsem, ki

pijejo našo kri, pritrjujejo naš denar, nam kradejo zdravje in uničujejo našo nedolžno dečo! Tako sem razburjena in onemogla, da me neprestano obhajajo slabosti in se od skrbi za moža in svoje otroke bojim, da ne zblaznim! Strašno je naše življenje — tako strašno mora biti tudi maščevanje! Prej sem iskala tolažbe v molitvi, a sedaj še moliti ne morem več! Ob nedeljah hodim v cerkev, a moje misli so žalostne. Samo to prosim Boga, naj kaznuje naše zatiralce, naj jim da samo en dan preživeti v takih skrbah, ki senčijo duha meni — ubogi učiteljski ženi! Izgubila sem vsako vero v pravičnost in usmiljenje. Ljubljanska gospoda, ki nas davi, je brezdušna, kruta! In kako žalostno je, da so celo duhovniki med njimi! Kam so zavrgli Kristusov nauk o ljubezni do bližnjega? Kaj nameravajo z nami? Ali se naj pomorimo, da jim pojdemo s pota? ...“ Ta dokument kulturnega škandala naj prebere grof Attems na prvi prihodnji seji c. kr. deželnega šolskega sveta, dr. Susteršič pa na prvi prihodnji seji deželnega odbora! Jugoslovanski klub naj poskrbi, da zve zanj državni zbor! Naj spozna ves svet, kdo in kako vlada nesrečno deželo Kranjsko!

—r— Iz ljudskošolske službe. Za suplentko v Poljanah nad Škofjo Loko je imenovana Gabriela Pipanova, ki nadomešča v vojaški službi se nahajajočega učitelja Florijana Gostiča; v Podlipi nadomešča Marija Celarjeva obolelo učiteljico Hermino Kobalovo; v Sostrem nadomešča Serafina Stienova učiteljico Karolino Lavričovo, ki ima dopust; Olga Knezova je imenovana za začasno učiteljico na II. m. d. lj. šoli v Ljubljani; v Št. Petru na Krasu nadomešča Pavla Herbštova obolelo učiteljico Frančiško Vilharjevo; Ana Fuchsova je imenovana za suplentko v Sp. Šiški.

—r— Avgustin Štamcar †. Tudi on je moral leči v prezgodnji grob. — Videl sem ga prvič, ko sem še kot dijak prišel l. 1907 v Ljubljano poslušat Verdijev Requiem. Po sijajno uspelem izvajanju tega klasičnega dela je v Unionski dvorani ostal zbran takrat izredno številni Matični pevski zbor v prijateljskem sestanku. Po sredi dvorane so naglo postavili dolgo vrsto miz, in vrli pevci so po končanem trudu začeli prepevati. Med njimi je stal precej okrogel plešast mož dobrodušnega, veselega obraza in je s svojo viržinko dirigiral. Jaz, gost z dežele, sem se čudil njihovem ubranemu petju in jih z veseljem poslušal. Zapel so dr. Ipvavčovo „Planinsko rožo“, bariton solo je jako lepo pel njihov dirigent. Povedali so mi, da je to eden najstarejših ljubljanskih pevcev — Gustl Štamcar. Poblížje sva se seznanila na slavnosti 25-letnice Del. bral. društva v Idriji, kjer je s svojim kvartetom »Lj. Zvona« želel priznanje mnogoštevilnih poslušalcev. In ko sem prišel za stalno v Ljubljano, je bil Štamcar med tistimi, ki so mi prigovarjali, naj prevzamem mesto pevovodje v najmlajšem ljubljanskem pevskem društvu »Ljublj. Zvonu«. Poleg tega, da je deloval 25 dolgih let v zboru Glasbene Matice, je bil tudi redni član »Ljublj. Zvona«, in tam sva se videla najmanj dvakrat na teden, v pevski družbi pa tudi večkrat. Med vojno je parkrat obolev, a vedno okrevljal. Jeseni lanskega leta so mu operirali nogo, in od takrat je bolehal. Šel je iskat zdravja na svoj rojstni dom v Vele-sovo; vrnil se je težko bolan v Ljubljano in je šel v deželno bolnico. Sredi januarja sva ga obiskala z gosp. ravnateljem Hubadom, in takrat mi je šaljivo rekel: »Če umrem, mi pa napišeš nekaj za »Učiteljskega Tovariša«. — Obljubil sem in nisem mislil, da ga tako hitro spremimo k Sv. Križu. Danes mu svojo obljubo izpolnu-

jem. — Pokojni Štamcar se je v mladosti hotel posvetiti učiteljskemu stanu. Dal je slovo pripravnici in vstopil v službo k banki »Slaviji«. Dasi tudi tam uradništvu ne cveto rožice, se mu je godilo vse eno boljše, kot če bi moral okušati mizerijo učiteljskega stanu. Bil je uradnik, po svojem pravem poklicu pa — pevec. Že leta 1876. je sodeloval v starem čitalniškem pevskem zboru. Kolikrat mi je pripovedoval, kako je takrat primanjkovalo slovenskih skladb. Morali so peti nemške in jim prevajati besedilo. Posebno veselje je zavladalo med pevci, če jim je pevovodja prinesel novo slovensko skladbo, ki je bila po navadi dr. Benjamina Ipvavca. Leta 1889. vidimo Štamcarja v Matičnem pevskem zboru, ki mu je ostal zvest in vnet pevec do smrti. V znak trajnih zaslug za slovensko petje ga je zadnji občni zbor izvolil za svojega častnega člana. Ko je na smrtni postelji zvedel to novico, so se mu v solzah zalesketale oči, in rekel je: »Edino zadoščenje in veselje, ki sem ga doživel na stare dni«. — Štamcar je stal ob rojstvu slovenskega gledališča, bil mu je zlasti v prvih letih (še v starem filharmoničnem društvu) dobra opora. Pel je male solistovski partije. V novem, deželnem gledališču je bil pokojnik ves čas pevec opernega zbora, dokler ni gledališče propadlo in ni dobil v njem prostora — Kinetograf. Narodnih slavnosti po Kranjskem in zlasti v obmejnih krajih, pri katerih je s svojim glasom ali največkrat z ad hoc sestavljenim pevskim zborom sodeloval in za narod ter slovensko pesem navduševal, pa sploh ne bi bilo mogoče naštet. Toda Štamcar ni bil samo pevec, bil je tudi zaveden narodnjak in Sokol. V njegovem stanovanju visi diploma, ki mu jo je podelil ljubljanski Sokol leta 1913. o priliki njegovega 34-letnega članstva. Dostikrat so ga videli pri sokolskih slavnostih v kroju, ki ga je nosil s ponosom in brez strahu. Da je bil pokojnik original, dober humorist in vesel družabnik, ve vsakdo. Ni bilo veselice ne boljše poroke, kjer nisi videl Štamcarja v razvedrilo in zabavo gostom. Povem vam še, kaj mi je naročil za svoj pogreb. »Toliko ljudi me bo gotovo na zadnji poti spremljalo, kolikim sem jaz v slovo pel. Prosim te, spemite me prav na pokopališče in mi zapojte »Vigred se povrne«. Če bo kdo izmed pevcev »fušal«, se bom v rakvi okolo obrnil. Ko odpeljete, se na povratku v mesto oglasite pri Nacetu (znana gostilna na Martinovi cesti), izpijte v moj spomin par kozarcev in zapojte vesele pesmi!« — Tudi to željo smo mu izpolnili. Pevski zbor Glasbene Matice, pomnožen s člani drugih ljubljanskih pevskih društev, mu je zapel tri žalostinke, zaželjeno narodno tik groba. Pevcem je zastal glas v grlu in jokali so, ko so mu v slovo vrgli prsti na krsto... Štamcar je bil eden najpopularnejših, starejših slovenskih pevcev. Ni bil pa starokopitnež. Rad je pel stare, melodiozne pesmi, branil se pa tudi ni novejših zborov. Prilagodil se je napredku slovenske glasbe, kar mu štejem v lepo zaslug. Vsi, ki smo ga poznali, smo ga imeli radi, žalega ni storil nikdar nikomur. Njegovo za slovensko pesem idealno navdušeno pevsko srce je nehalo biti, spomin nanj ostane v naših srečih!

Z. P.

—r— Zastrupljanje mladine pod zaščito deželnega odbora. Kinetograf Central, ki se je razšopiril z dovoljenjem deželnega odbora v deželnem gledališču, prireja časih tudi predstave za otroke, kar je vselej izrečno povedano na lepkih. Tako je bilo tudi dne 8. t. m. Učiteljica, ki je bila radovedna, kako dvigajočo duševno

hrano ponuja sedaj deželno gledališče nedoletnim otrokom, stopi imenovanega dne v Kino-Central. Vsi prostori zasedeni od otrok. Na platnu se kažejo slike; najprej napis: Im Liebesdusel! Zenska si razgalja prsi. Fant se nagiblje k njej in jo poljublja... Glasno zašumi med mladim gledalstvom. Usteca nedolžnih posnemajo ljubezni pijanega fanta na odru: cmokanje gre od klopi do klopi — e, tudi mali znajo poljubljati!... Kakor bi strojna puška metala otrovane izstrelke v mlada srca, tako naglo in brezobzirno drdra kinematograf naprej, naprej... „Unstühnbar“ se imenuje strup. Pijanica premeta alkohol, nekdo skače po napihnjenem trebuhu svojega ljubezenskega tekmeča, da mu bruhaja iz ust vodo kakor vodometu amazani curek!... Gnusno, da se obrača človeku želodec! In to je predstava — za mladino! Poveljevanje pijanosti in prešestovanja — za mladino!... Skandal! Da, vojne razmere še niso dovolj razdivjale mladine — treba je deželnega gledališča, da zakipi posirovelost do vrhunca, da naša mladina popolnoma moralno propade! Nečuvno škandalozno! Drugega dne sreča ista učiteljica na ulici dva frakavca izza sinočnje „predstave“. O čem govorita? „Ali si videl včeraj Psilandra, kako zna kuškati?“ vpraša eden smrkvavec drugega... Tako vzgaja deželno gledališče mladino! Škandal in še enkrat škandal! Kje so šolske oblasti, kje šolsko nadzorstvo, kje policija, kje komisija za presojo filmov, kje so starši? Kje so vsi mali in veliki moralisti, ki tiskajo, pišejo in podpirajo „Resnico“? In najprej: kje dobe otroci toliko denarja, da si gredo kupovat — strupa!? Vzgojno delo učiteljstva mora ostati brez vpliva, ako vsa uradna javnost podpira dolo šole! Sramota in nesreča, da takoj ne zapro takega „hrama umetnosti“! Ali je pa morda tudi sistem v tem, da nam hočejo moralno ubiti — slovensko mladino! Starši, vsaj vi imejte usmiljenje s svojo dečo!

—r— Usposobljenostne preizkušnje za obče ljudske in meščanske šole v pomladanskem terminu 1918 se prične na c. kr. učiteljsku v Ljubljani v petek, dne 5. aprila, ob 8. uri dop. Pravilno opremljene prošnje za pripust k usposobljenostni preizkušnji je po šolskem vodstvu predložiti pravočasno c. kr. okrajnemu šolskemu svetu, da bodo najpozneje do 23. marca v rokah izpraševalne komisije.

Tržaške vesti.

VINKO ENGELMAN.

Izročili smo ti, zemlja, kar je tvojega; dali smo ti srce, ki je bilo naše. — Tvoje je bilo, zemljica slovenska, zato smo ti ga izročili. Čuvaj zaklad, kakor čuva narod zaklad njegovega spomina!

Ob Adriji se je vspela smrtna ptica in pričela izbirati med najboljšimi najboljšimi, in žrtvovati so morali svoje mlado življenje, življenje polno ljubezni do sreče in blaginje slovenskega naroda in slovenske zemljice — zato je tvoj, zemlja slovenska, ker te je tako iskreno ljubil!

Tam doli ob Piavi leži Egon Jezeršek in v Trstu — Vinko Engelman! Tebe pa, sapica jadranska, prenaša smrtni angel od tam do sem in od tu do tja! Na višini Trsta, tam pri Sv. Jakobu, pa plače narod slovenski, ker sameva, ker vzel mu je angel smrti njega — voditelja!

Vinko Engelman je umrl dne 10. februarja ob 8. uri zjutraj po muke polni boleznici, ki jo je prenašal z brezprimernim

prav do dna in očistila razbeljeno opeko. Zdrobljeno oglje, ki je pomešano s pepelom, je pripravljeno. Na očiščen prostor sredi pepela položi pogačo, ki je zamesena iz moke, vode in soli (boljšim pa dodajajo tudi jajca). Pokrije se okolo in okolo s pepelom in od časa do časa obrne. Te vrste kruh je podoben prepečenici in se dolgo drži. Na podoben način delajo iz slanege testa (brez kvasa) pogačice, ki so komaj za prsti debele. Zaradi kruha niso torej v zadregi, ker si lahko pomagajo s tako primitivno „peko“.

Od kislega testa (s kvasom) delajo pa „lepinje“ (tanksi kruh, ki je hitro pečen) in pa „hlebe“ ali „hlebac“, ki je tak, kakor naš kruh in se peče v peč. Jako spretno so pa Srbkinje v izdelovanju vlečenega testa, ki je tako tanko, da čitaš komodno časopis skozi. Če se testo trga, mu pridenejo žličico kisa. Vlečene potice so podobne našim dolenskim, samo da so bolj rahle. Za slovesne prilike pa mesijo kolače, ki jih kitijo ali pa „žigosajo“ z lesenimi „žigi“ (pečati). Siromaki pa tudi uživajo koruzno moko, ki ni bila v Srbiji nikoli čislana, dasiravno jo pridelajo prav veliko. Iz koruzne moke kuhajo „projo“ in „kačamak“. Prvo je podobno polenti, samo da je pečeno v plitki posodi in ima

skorjo na obeh straneh, druga je gosti močnik. Proja velja za tako slabo jed, da govore celo v pregovorih o njej. Iz moke izdelujejo žene na Balkanu neko vrsto konserve, ki jo je vojna tudi v naše kraje zanesla. „Tarhanya“ pravijo Madžari tej jedi, na Balkanu in v Turčiji jo pa imenujejo „tarana“. Nadomešča marsikako jed in prikuho — v vojnem času jo uporabljajo celo namesto — riža. Zamesi se jako trdo testo z mnogimi jajci in se nastrga skozi preluknjano kožnato opno v različnih velikostih. Izgleda ta reč kakor osvaljki ali debelo žito. Posuši se na solncu in spravi v vrečah. Uporablja se različno.

Konserviranje drugih stvari je precej razširjeno — vse bolj ko pri nas. Poleg suhega sadja spravljajo tudi velike posode „pekmesa“ ali „lekvarja“ za zimo. Kuhajo ga v velikih kotlih po ves dan. Sladkorja ne pridevajo nič, ker so češplje jako sladke in ker se gosto zakuhajo. To gosto snov pa polagajo tudi na vinske liste in jo potem za prst na debelo razmažejo in posuše na solncu. Temu pravijo „češpljevi kolači“.

V vsaki bolji kmetijski hiši poslužijo človeka s „sladkim“. To je v sladkorju kuhano sadje. Vkuhavajo „sladko“ skoraj od vseh sadnih vrst.

Od povrtnine pa vlagajo v kis zeleno papriko, zeleni paradižnik in tudi kumare. Paprike pa, ki jih rabijo za nadevanje, konservirajo v soli.

Jako mnogo pa konservirajo paradižnikov. Cele kotle jih skuhamo, prelačijo in napolnijo steklenice z njimi. Zavezane sterilizirajo in potem zakapajo vratove s ka-tranom.

Poleti, ko so zrele kumare, tudi te kisajo na hitri način. Narežejo jih podolgem (ne razrežejo) in jih polijejo s toplo slano vodo, v katero pridenejo dišave za kumare in na vrhu kos kruha. Vse postavijo na solnce, in za 3—5 dni so kumare kisle in jako finega okusa.

Solate niso posebno v čislju. Najnavadnejša je še zeljnata ali takozvana „srbska salata“. Napravljajo se iz čebule, zelene sladke in hude paprike ter na koščke ali listke zrezanih paradižnikov. Zabeli se z oljem in kisom ter se osoli.

Veliko vlogo je igrala kava na Balkanu v mirnih časih. Sedaj pijejo takozvano „savezniško kavo“ iz ječmena, pšenice in koruze. Semelje se na mlinu za kavo. Mlini so za dobro ped dolgi, primer jim je pa komaj 3 prste. Zunanost je iz medi — navadno okrašena, mehanizem pa iz najboljšega jekla. Zato pa zmeljajo

kavo kakor moko drobno. Kuhajo pa kavo na orientalski način, ki daje vse finejši aroma, kot tako navadno kuhana. Džezva je posodica, podobna majhnemu lončku z rečjem. To posodico napolnijo z vrelo vodo, v katero zamešajo za žlico zmlete kave in pridenejo primerno sladkorja. Nato jo hitro zavro in zlijejo v skodelice ali v „fildžane“. Kava je sicer malo gosta, a okus je najboljši. Kavo pijejo zjutraj vsi. Okolo 8. ure je „ručak“, opoldne „užina“, popoldne „čindijaš“ (malica), zvečer pa „večera“.

To so torej karakteristične poteze srbske in deloma tudi južnoogrške kuhinje. Glede paprike, paradajza in čebule so Srbi „solidarni“ z Madžari.

Kuhinja je torej jako preprosta in priprava hitra. Nikjer ne vidiš tistega nervoznega tekanja in ropotanja s krožniki, kakor pri nas, če je gost v hiši. Vse se vrši tako mirno, kakor vsako drugo vsakdanje opravilo.

Seveda te pa tudi srbska kuharica začne pisano gledati, če se vrtiliš predolgo po kuhinji in bi ti rekla najrajša kakor mačku, ki preži tam v kotu na grizljaj: „Vč!“

Božo Račić.